

MEZINÁRODNÍ BESTSELLER

NEIL GAIMAN

SEVERSKÁ
MYTOLOGIE

ILUSTROVAL
LEVI PINFOLD

ARGO

SEVERSKÁ MYTOLOGIE

SEVERSKÁ MYTOLOGIE

NEIL GAIMAN
ILUSTROVAL
LEVI PINFOLD

ARGO

© Argo, 2025
Text copyright © Neil Gaiman, 2017
Illustrations copyright © Levi Pinfold, 2024
Translation © Viola Somogyi, 2017, 2025

Neil Gaiman and Levi Pinfold have asserted their rights under the Copyright, Designs and Patents Act, 1988, to be identified as Author and Illustrator of this work.

All rights reserved.

ISBN 978-80-257-4805-3 (váz.)
ISBN 978-80-257-5012-4 (e-kniha)

EVERETTOVI.
STARÉ PŘÍBĚHY
PRO NOVÉHO CHLAPCE.
NEIL GAIMAN

PRO CARLY,
ZELA A JESSEHO.
PŘEDTÍM, NA ZAČÁTKU,
POTOM A STÁLE ZNOVU.
LEVI PINFOLD

OBSAH

Úvod ix

HRÁČI 1

PŘED POČÁTKEM A PO NĚM 9

YGGDRASIL A DEVĚT SVĚTŮ 19

MÍMIHO HLAVA A ÓDINOVO OKO 25

POKLADY BOHŮ 31

MISTR STAVITEL 47

LOKIHO DĚTI 63

FREYJINA NEOBVYKLÁ SVATBA 77

BÁSNICKÁ MEDOVINA 93

TÓROVA CESTA DO ZEMĚ OBRŮ 113

JABLKA NESMRTELNOSTI 135

PŘÍBĚH GERD A FREYE 155

RYBÁŘSKÁ VÝPRAVA HYMIHO A TÓRA 167

BALDROVA SMRT 183

POSLEDNÍ DNY LOKIHO 203

RAGNARÖK: KONEČNÝ OSUD BOHŮ 219

Slovníček 233

Poznámky 237

ÚVOD

Mít oblíbené mýty je stejně těžké jako mít oblíbený styl vaření (některý večer máte chuť na thajské jídlo, jindy na suši a ještě jindy zatoužíte po obyčejném jídle, na kterém jste vyrostli). Kdybych měl říct, které mýty patří mezi moje nejoblíbenější, byly by to pravděpodobně ty severské.

K mému prvnímu setkání s Ásgardem a jeho obyvateli došlo, když jsem byl malý kluk, ani ne sedmiletý, a četl jsem dobrodružství Mocného Tóra, zachycená americkým výtvarníkem komiksů Jackem Kirbyem v příbězích, jejichž zápletku vymysleli Kirby a Stan Lee a dialogy Larry Lieber, bratr Stana Leeho. Kirbyho Tór byl silný a pohledný a jeho Ásgard vysoko se tyčící fantastické město plné nádherných budov a nebezpečných konstrukcí, jeho Ódin moudrý a ušlechtilý, jeho Loki jízlivé stvoření v přilbě zdobené rohy, věčný potíživista. Zbožňoval jsem Kirbyho světlovlasého Tóra máchajícího kladivem a chtěl jsem se o něm dozvědět víc.

Vypůjčil jsem si výtisk *Mýtů Seveřanů* od Rogera Lancelyna Greena a četl jsem tuto knihu s velkým potěšením a zmatkem v duši stále dokola. V tomto vyprávění už Ásgard nebyl kirbyovské město budoucnosti, ale vikinská síň a shluk budov v mrazivé pustině; Otec všech, Ódin, už nebyl mírný, moudrý a popudlivý, ale geniální, nevyzpytatelný a nebezpečný; Tór byl stejně silný jako Mocný Tór z komiksu a jeho kladivo podobně ničivé, ale byl... no, upřímně řečeno, ne právě nejchytřejší z bohů; a Loki nebyl zlý, i když to rozhodně nebyla žádná síla dobra. Loki byl... složitá povaha.

Navíc jsem se dozvěděl, že severští bohové mají svůj vlastní soudný den: ragnarök, soumrak bohů, konec všeho. Bohové se utkají s mrazivými obry a všichni do jednoho zahynou.

Nastal už ragnarök? Nebo teprve přijde? V té době jsem to nevěděl. A nevím to jistě ani teď.

Právě skutečnost, že svět i příběh skončí, a způsob, jakým skončí a znovu se zrodí, učinily z bohů, mrazivých obrů a všech ostatních tragické hrdiny a tragické padouchy. Díky ragnaröku je pro mě svět severské mytologie stále živý, podivně přítomný a aktuální, zatímco u jiných, lépe zdokumentovaných náboženství jsem měl pocit, jako by patřila do dávné minulosti.

Severské mýty jsou mýty z mrazivých končin, kde panují předlouhé zimní noci a nekončné letní dny, mýty o lidech, kteří svým bohům tak úplně nedůvěřovali a ani je vždy neměli rádi, i když si jich vážili a obávali se jich. Bohové z Ásgardu pocházejí, pokud je nám známo, z Německa – a odtud se rozšířili do Skandinávie a dál do oblastí ovládaných vikingsy – na Orkneje, do Skotska, Irska a na sever Anglie, kde po nájednících zůstala místa pojmenovaná po Tórovi a Ódinovi. V angličtině jsou dodnes po těchto bozích pojmenovány dny v týdnu.

V názvech Tuesday, Wednesday, Thursday a Friday najdete jednorukého Týa (Ódinova syna), Ódina, Tóra a královnu bohů Frigg.

Ve válkách a neshodách mezi Vany a Ásy jsou patrné stopy starších mýtů a náboženství. Vanové zřejmě byli přírodní bohové, bratři a sestry, ne tak bojovní, ale pravděpodobně neméně nebezpeční než Ásové.

Je velmi pravděpodobné, nebo je alespoň použitelná hypotéza, že existovaly kmeny vyznavačů Vanů a jiné kmeny, které vyznávaly Ásy, že vyznavači Ásů vtrhli do země vyznavačů Vanů a že docházelo ke kompromisům a urovnávání neshod. Bohové Vanů, například sourozenci Freyja a Frey, žili v Ásgardu s Ásy. Dějiny, náboženství a mýty se proplétají a my si je představujeme a dohadujeme se jako vyšetřovatelé, kteří se snaží zrekonstruovat podrobnosti dávno zapomenutého zločinu.

Tolik severských mýtů zmizelo, tolik toho nevíme. Známe jen pár příběhů, které se zachovaly v podobě lidových vyprávění, převyprávění, básní a prózy. Byly zapsány, když byla víra v severské bohy už nahrazena křesťanstvím, a některé z nich se dochovaly do našich dob, protože existovaly obavy, že nebudou-li mýty zachovány, některé *kennings* – básnické opisy, které odkazovaly na události v konkrétních mýtech – by ztratily smysl; například „Freyjiny slzy“ byl poetický opis slova „zlato“. V některých příbězích jsou severští bohové popisováni jako muži či jako dávní králové a hrdinové, aby se mýty daly vyprávět i v křesťanském světě. V dalších příbězích a básních jsou zmínky o jiných příbězích nebo se odkazuje na vyprávění, která zkratka neznáme.

Je to zhruba stejné, jako by z příběhů o řeckých a římských bozích a polobozích přežila jen líčení skutků Thésea a Hérakla.

O tolik jsme přišli.

Existuje mnoho severských bohů. Známe jejich jména a některé z jejich atributů a schopností, ale příběhy, mýty a rituály se nezachovaly. Přál bych si, abych mohl znovu vyprávět příběh o Eir, protože byla lékařkou bohů, o konejšitelce Lofn, která byla severskou bohyní sňatků, nebo o Sjöfn, bohyni lásky. Nemluvě o Vör, bohyni moudrosti. Dokážu si vymýšlet historiky, ale jejich příběhy vyprávět neumím. Jsou ztracené, pohřbené, zapomenuté.

Snažil jsem se, jak to jen šlo, tyto mýty a příběhy převyprávět co nejpřesněji a nejzajímavěji.

Občas si některé detaily v příbězích protiřečí. Přesto doufám, že dokážou vykreslit obraz určitého světa a určité doby. Když jsem tato vyprávění psal, snažil jsem se představit si sám sebe v dávných dobách v zemích, kde byly tyto příběhy poprvé vyprávěny, možná za dlouhých zimních nocí ve světle polární záře nebo pozdě večer venku, za bdění v nekončícím denním světle slunovratu, mezi posluchači, kteří se chtěli dozvědět, co dalšího ještě Tór vykonal, co je to duha, jak žít svůj život a kde se berou špatné básně.

Když jsem příběhy dopsal a znovu si je postupně přečetl, s překvapením jsem zjistil, že vzbuzují dojem putování od ledu a ohně, v němž se zrodil svět, k ledu a ohni, v němž svět zahyne. Cestou se potkáme s postavami, které jsou nám známé, s Lokim, Tórem a Ódinem, i s těmi, o nichž bychom se toho chtěli dozvědět o tolik víc (mojí oblíbenkyní je Angrboda, Lokiho milenka obryně, která porodí jeho nestvůrné děti a která se po Baldrově smrti zjeví jako duch).

Neodvážil jsem se vracet k vypravěčům severských mýtů, jejichž díla jsem miloval, k Roggeru Lancelynovi Greenovi a Kevinu Crossleymu-Hollandovi, a nečetl jsem znovu jejich knihy. Místo toho jsem trávil čas nad mnoha různými překlady *Prozaické Eddy* Snorriho Sturlusona a nad verši *Poetické Eddy*, nad slovy z doby před devíti sty lety a staršími, a vybíral příběhy, které jsem chtěl převyprávět a propojovat přitom verze mýtů z prózy a z básní. (Například moje verze Tórovy návštěvy u Hymiho je hybrid; začíná podle *Poetické Eddy* a podrobnosti Tórovy rybářské výpravy jsou doplněny ze Snorriho.)

Můj ohmataný výtisk *Slovníku severské mytologie* od Rudolfa Simka, přeložený Angelou Hall, pro mě neustále byl neocenitelným, znovu a znovu zkoumaným, inspirujícím a informativním pramenem.

Velké díky patří mé dobré kamarádce Alise Kwitney, která mi pomáhala s redakcí textu. Byla to báječná partnerka do diskuse, neustále přímá a neústupná, nápomocná, citlivá a inteligentní. Přiměla mě, abych knihu dokončil, protože pořád chtěla číst další a další příběhy, a pomohla mi najít si čas, abych je napsal. Jsem jí nesmírně vděčný. Děkuji i Stephanie Monteith, jejíž orlí zrak a znalost staroseverštiny zachytily několik věcí, které by mi jinak unikly. Dík patří i Amy Cherry z nakladatelství Norton, která mi před osmi lety při obědě v den mých narozenin navrhla, abych mýty převyprávěl, a když se to tak vezme, byla to ta nejtrpělivější redaktorka na světě.

Všechny chyby, ukvapené závěry a nezvyklá stanoviska obsažená v této knize jsou jen a jen moje a nepřeji si, aby byly vyčítány komukoli jinému. Doufám, že jsem mýty převyprávěl poctivě, ale že si příběhy zároveň zachovaly radost a tvořivost.

To je radost z mýtů. Zábava nastává, když je vyprávíte sami – což je něco, co vám vřele doporučuji, všem vám, kdo tyto řádky čtete. Přečtěte si příběhy obsažené v knize, přetvořte je ve vlastní a pak jednoho temného, mrazivého zimního večera nebo o letní noci, kdy slunce ne a ne zapadnout, vyprávějte svým přátelům, co se stalo, když Tórovi ukradli kladivo, nebo jak Ódin získal pro bohy básnickou medovinu...

Neil Gaiman
Lisson Grove, Londýn,
květen 2016

H R Á Č I

Mnoho bohů a bohyň ze severské mytologie má jména. Na dalších stránkách se s několika z nich seznámíte. Ve většině příběhů však vystupují zejména dva bohové, Ódin a jeho syn Tór, a dále pak Ódinův pokrevní bratr, syn obrů jménem Loki, který žije s Ásy v Ásgardu.

Ódin

Nejvyšší a nejstarší ze všech bohů je Ódin.

Ódin zná mnohá tajemství. Aby získal moudrost, obětoval jedno své oko. A aby to nebylo málo, za znalost run a za moc se obětoval sám sobě.

Visel na stromu světa Yggdrasilu, visel na něm po devět nocí. Bok měl probodnutý hrotem oštěpu, který ho vážně zranil. Jak visel, vítr jím zmítal a cloumal. Devět dní a devět nocí nepozřel ani sousto a nevypil ani hlt. Visel tam sám v bolestech a světlo jeho života pomalu vyhasínalo.

Byla mu zima, měl smrt na jazyku, ale v posledním okamžiku jeho oběť přinesla temné ovoce: ve smrtelné křeči pohlédl k zemi a bylo mu odhaleno tajemství run. Náhle je poznal a pochopil je i jejich moc. V tu chvíli se provaz přetrhl a Ódin se s výkřikem zřítíl ze stromu.

Nyní pochopil magii. Nyní mohl vládnout celému světu.

Ódin má mnoho jmen. Je to Otec všech, Pán zabitých, Bůh šibenic. Je to i bůh nákladů a vězňů. Říká se mu také Grímni či Ygg. V každé zemi se jmenuje jinak (protože je uctíván v různých podobách a mnoha řečech, ale uctívají ho všichni).

Cestuje z místa na místo v přestrojení, aby viděl svět tak jako lidé. Když chodí mezi námi, vypadá jako vysoký muž v plášti a klobouku.

SEVERSKÁ MYTOLOGIE

Má dva havrany, kterým říká Hugin a Munin, což znamená „Myšlenka“ a „Paměť“. Tito ptáci poletují nad světem, zjišťují, co je nového, a přinášejí Ódinovi zprávy o všem, co se děje. Sedí mu na ramenou a šeptají mu do uší.

Když Ódin sedí na svém trůně na Hlidskjálfu, pozoruje všechno, co se kde šustne. Nic se před ním nedá utajit.

Do světa přinesl válku; bitvy započínají vržením oštěpu na nepřátelské vojsko, čímž se bitva i padlí zasvětil Ódinovi. Když bitvu přežijete, je to z Ódinovy milosti, a když zahynete, znamená to, že vás opustil.

Když hrdinně padnete v boji, valkýry, překrásné panny bojovnice, které shromažďují duše statečných mrtvých, vás odvedou do síně známé jako Valhalla. Tam už na vás Ódin čeká a vy tam nadále pod jeho velením budete pít, zápasit, hodovat a bojovat.

Tór

Tór, Ódinův syn, je hromovládce. Jeho otec Ódin je prohnáný a úskočný, ale Tór je přímý a dobromyslný.

Je obrovitý, má rudý plnovous a je silný, zdaleka nejsilnější ze všech bohů. Jeho síla je ještě znásobena pásem síly Megingjördem; když se jím opásá, je dvakrát silnější než jindy.

Tórovou zbraní je Mjöllni, pozoruhodné kladivo, které mu ukovali skřítci. Jeho příběh se dozvíte později. Trollové, mraziví obři i skalní obři se třesou hrůzou, když Mjöllni spatří, protože kladivo už zahubilo tolik jejich bratrů a přátel. Tór nosí železné rukavice, s jejichž pomocí snáze sevře topůrko kladiva.

Tórova matka byla Jörd, bohyně země. Tórovi synové se jmenují Módi Zlostný a Magni Silný. Tórova dcera je mocná Trúd.

Jeho ženou je zlatovlasá Sif. Než se provdala za Tóra, měla syna jménem Ull, a Tór je jeho nevlastní otec. Ull je bůh, který loví lukem a šípy a jezdí na lyžích.

Tór je obráncem Ásgardu a Midgardu.

O Tórovi a jeho dobrodružstvích je známo mnoho příběhů. Některé z nich si tu přečtete.

H R Á Č I

Loki

Loki je velmi pohledný. Působí věrohodně, přesvědčivě a přátelsky, ale přitom je to zdaleka nejprohnanější, nejmazanější a nejlstivější ze všech obyvatel Ásgardu. Proto je škoda, že je v něm tolik temnoty: tolik zloby, tolik závisti, tolik chtíče.

Loki je syn Laufey, známé též jako Nál čili Jehla, protože byla štíhlá, půvabná a pichlavá. Jeho otcem prý byl obr Fárbauti; jeho jméno znamená „Ten, kdo uštedřuje nebezpečné údery“ a Fárbauti byl stejně nebezpečný jako jeho jméno.

Loki se pohybuje po obloze pomocí létajících střevíců a dokáže měnit podobu, takže vypadá jako někdo jiný nebo se promění v nějaké zvíře, ale jeho nejmocnější zbraní je jeho mysl. Je prohnanější, mazanější a lstivější než kterýkoli jiný bůh nebo obr. Ani Ódin není tak vychytralý jako Loki.

Loki je Ódinův pokrevní bratr. Ostatní bohové nevědí, jak a kdy se Loki dostal do Ásgardu. Je Tórovým přítelem i zrádcem. Bohové ho ale u sebe trpí, možná proto, že kdykoli se dostanou do potíží, jeho úskoky a kličky je zachrání.

Díky Lokimu je svět zajímavější, ale ne tak bezpečný. Je otcem nestvůr, původcem béd, je to lstivý bůh.

Loki si rád přihne, a když se napije, nedokáže ovládat svá slova, myšlenky ani skutky. Loki a jeho děti tu budou, až nastane Ragnarök, konec všeho, a nebudou bojovat na straně bohů z Ásgardu.

